ભાઈઓને ખખડાવવાનો અધિકાર બહેનોને છે

આપણી ભારતીય સંસ્કૃતિમાં ભાઈ બહેન વચ્ચેના સંબંધોને વિશિષ્ટ સ્થાન મળ્યું છે. તેની પાછળના કારણોમાં ભાઈ-બહેન વચ્ચેનો સ્નેહ-પ્રેમ. આ હેત જ તેરત પમાડે તેવું છે. જેના કારણે ભાઈ-બહેન વચ્ચે એક અનન્ય પ્રકારનો ભાવ અને સંબંધ સ્થાપિત થયેલો આપણા સમાજમાં પરાપૂર્વથી જોવા મળે છે. જેમાં બહેન માટે ભાઈ કે ભાઈ માટે બહેન ઘણું ઘણું જતું કરીને, પોતાના આયખાને હોડમાં મૂકી, પોતાના જીવનનું બલીદાન આપી ભાઈ બહેનને અને બહેન ભાઈને સુખી કરવા પ્રયત્નો કરે છે. માત્ર પ્રયત્નો જ નહી પણ પ્રયત્નો સાથે નિષ્ઠા, અને આદરને પણ ભેળવે છે. પરિણામ સ્વરૂપ એક નવા જ પ્રકારનો સંબંધ અને તેનું પરિણામ જોવા મળતું હોય છે. બહેન ભાઈ માટે કે ભાઈ બહેન માટે મદદ અને ત્યાગની ભાવના સાથે એક બીજાના જીવનને વધુ સુખમય બનાવવા પ્રયત્ન કરે છે તેવા અનેક ઉદાહરણો આપણા સમાજમાં દિનપ્રતિદિન આપણને જોવા અને જાણવા મળે છે. ઈતિહાસ પણ તે વાતની સાક્ષી પૂરે છે. આવી ભાવના જીવનની સામાન્ય ઘટમાળ માટે જ બને છે અને તે પણ ભાઈ કે બહેનના લગ્ન પછી જ બને છે તેવું નથી. આવા સંસ્કાર આપણી સંસ્કૃતિ દ્બારા ભાઈ અને બહેનને નાનપણથી જ મળતા રહે છે. તે માટે ખાસ ઈરાદાપૂર્વકના કોઈ પ્રયત્ન કરવા પડતા હોય તેવું નથી.

ભાઈ-બહેનમાં એકબીજા માટે રહેલી ત્યાગની આ ભાવના હવે શિક્ષણના ક્ષેત્રે પણ જોવા મળે છે. પોતાના ભાઈના સારા પરિણામ માટે ભાઈને જેટલો આનંદ હોય છે તેટલો જ આનંદ બહેનને પણ હોય છે. અન્ય વિદ્યાર્થી સામે પોતાના ભાઈને નીચો ન જોતી એક બહેન ભાઈના સારા પરિણામનો પ્રચાર અને પ્રસાર વાયુવેગે ગૌરવ સાથે અન્યને જણાવવા તત્પર રહેતી હોય છે. તેનાથી ઉલ્ટું નબળા પરિણામ માટે ઘરમાં ભાઈને ખખડાવીને સાંતવન આપનારું જો કોઈ હોય તો તે સૌ પ્રથમ બહેન જ હોય છે. નાની બહેન પણ પોતાના મોટા ભાઈની દરકાર લેતી થઈ ગઈ છે. શાળાએ સાથે જતાં ભાઈ બહેન રિસેસમાં પણ ભાઈને જોયા વગર કે પૂછયાં વગર નાસ્તો નથી કરતી. નાસ્તો શું બનાવવો તો પણ તેનું વાક્ય હોય છે, “ મને તો બધું જ ભાવે છે, ભાઈને પૂછીલો ને, તેને ભાવતું હોય તે બનાવો.‘ ભાઈ અને બહેનના દફતરને ફંફોસવાનો પ્રયત્ન કરજો. કોની પાસે કેટલી વસ્તુઓ છે સાથે કોની પાસે નવી વસ્તુઓ છે. બજારમાંથી બહેન માટે નવી વસ્તુ ઘરમાં લાવવામાં આવે તો બહેન ભાઈની જૂની વસ્તુ લઈ લેશે અને નવી વસ્તુ પોતાના ભાઈને આપશે. જૂના દફતર, કંપાસબોક્ષ કે અન્ય જૂની વસ્તુઓ ભાઈને કારણે વાપરવા ટેવાયેલી આ બહેન શિક્ષકના મેણા ટોણાં ખાવા પોતે તૈયાર રહેશે પણ ભાઈને જો કઈ વસ્તુની જરૂર હશે તો તેને આપી દેશે. વેકેશનમાં પણ ફરવા જવાની ઘટના બને, કોઈ મોજશોખની વાત આવે ત્યારે “ મારે ચાલશે“ તેમ કહીને જણાવતી બહેન પોતાના ભાઈને ખુશીનો લાભ આપવા સતત તૈયાર જ હોય છે. પ્રવાસમાં પણ પોતે ઘેર રહીને પોતાના ભાઈને મોકલવા માટે મમ્મી-પપ્પા પર દબાણ કરે છે. પોતાનું લેસન અધુરું છોડીને પણ ભાઈનું લેસન પૂર્ણ કરતી બહેનોની ભાવના-દીલને સમજો. ભલે બીજા દિવસે શાળામાં શિક્ષક દ્બારા ખખડવું કેમ ન પડે ?

ઉપરોક્ત બાબતો તો શાળા કક્ષાએ જોવા મળે જ છે. પણ ભાઈ માટે પોતાના જીવનપથની આહૂતિ આપતી ઘણી બહેનો આજે પણ જોવા મળે છે. પોતાના વાલીની આર્થિક સ્થિતિનો ખ્યાલ બહેનો જેટલા પ્રમાણમાં રાખે છે તેટલા પ્રમાણમાં ભાઈઓ રાખતા નથી. ચાલશે, ભાવશે અને ફાવશેની પરિસ્થિતિનો સ્વીકાર જેટલા પ્રમાણમાં છોકરી કરે છે તેટલા પ્રમાણમાં છોકરાઓ કરતા નથી જે આજના સમાજની વાસ્તવિકતા છે. ઉચ્ચ અભ્યાસ માટે પોતાના પપ્પાની આર્થિક સ્થિતિનો વિચાર કરતી છોકરી સામાન્ય પ્રવાહ-ફેકલ્ટી પસંદ કરશે. પોતાના પપ્પાને સમજાવશે કે ભાઈને ભણાવવો છે. તમે તેના માટે ખર્ચ કરજો. મારે તો જે હશે તે ચાલશે. આજે પણ એવી અનેકાનેક બહેનો છે કે જેમણે પોતાના વાલીની આર્થિક સ્થિતિ સમજીને , વાલી પર વધુ આર્થિક બોજો ન પડે અને વાલીની શક્તિના તાણાવાણા માપીને પોતે સારી ગણાતી ફેકલ્ટીમાં

પ્રવેશ નહીં લે પણ પોતાના ભાઇને સારી ફેકલ્ટી પસંદ કરાવશે. અરે ભાઇના અભ્યાસને પૂર્ણતાને આરે પહોંચાડવા માંગતી બહેન પોતાના અભ્યાસને અધવચ્ચે છોડી દેશે. માટે તો ત્યાગનીમૂર્તિ ગણાતી આવી બહેનાના મોંઢે કવિઓએ શબ્દો આપ્યાં છે, "ખમ્મા વીરાને જાઉ વારણે રેલોલ .... કોણ હલાવે પિંપળીને કોણ હલાવે લીંબડી."

એવું એકપણ ઘર નહીં હોય કે, જ્યાં નાની ઉંમરના ભાઇ બહેન ઝગડતાં નહીં હોય. વાતવાતમાં ઝગડતાં આ ભાઇબહેનમાં અંતે વિજય ભાઇનો જ હોય છે. જેની પાછળનું કારણ ભાઇની સચ્ચાઇ નથી હતું, પણ બહેનનું સમર્પણ હોય છે. આ ઝગડો જ તેમની વચ્ચે પ્રેમનો પુલ બાંધે છે. માટે જ મોટી ઉંમરે પોતપોતાના ઘરમાં દૂર દૂર રહેતાં ભાઇબહેનના પ્રેમમાં ઓટ આવતી નથી. સો કે હજારો માઇલ દૂર રહેતા એવામ એકપણ બાઇબહેન નહી હોય કે જેઓ મનોમન પોતાના ભાઇ કે બહેનને દરરોજ યાદ ન કરતા હોય. સામાજિક કારણોસર સાળા-બનેવી વચ્ચે ટકરાવ થયો હોય તો પણ બહેનનું દીલ ભાઇ તરફ જ નમેલું જોવાના હજારો કિસ્સા સમાજમાં જોવા મળે છે. જેનો અર્થ એ તાય કે બહેનમાં નાની કે મોટી ઉંમરે સમર્પણ, ત્યાગની ભાવના રહેલી જ હોય છે. ભાઇબહેનમાં ભાઇએ બહેનને ખખડાવી હોય તેવા કિસ્સા ખૂબ જ ઓછા જાણવાજોવા મળે છે, પણ બહેન ભાઇને ખખડાવતી હોય તેવા કિસ્સા નાનપણથી માંડીને મોટી ઉંમરના થયા પછી પણ જોવા મળે છે. આમ જાણે કે બહેનને ભાઇને ખખડાવવાનો જન્મસિદ્ધ અધિકાર હોય તેમ લાગે છે. બીજી રીતે કહીએ તો, જેને પ્રેમ વદારે હોય, જેનામાં ત્યાગ-સમપર્ણ વધારે હોય તેને જ બીજાને ખખડાવવાનો અધિકાર વધારે હોય તે સ્વાભાવિક છે. માટે બહેનોને ભાઇઓને ખખડાવવાનો અધિકાર છે

ભાઇ-બહેનના હેતની રીતે જોતાં આ બાબત આપણને આપણી સંસ્કૃતિ માટે ગૌરવ અપાવે છે. આમછતાં સમાજને સારી રીતે આગળ વધારવા માગતાં સૌ નાગરિકોએ એ વાતને સ્વીકારવી પડશે જ કે, સ્ત્રી અને પુરુષ એ સમાજના બે પૈડાં છે. બંનેનો સમતોલ વિકાસ થાય તે જરૂરી છે. બહેનના ભોગે અભ્યાસ કરતો ભાઇ સમાજના નીચલા કે મધ્યમ વર્ગમાં જ જોવા મળે છે. પણ સમાજના સર્વાંગી વિકાસ માટે આ નીચલા કે મધ્યમવર્ગને અવગણી શકાય નહીં. માટે જ બહેન ભલે ભાઇ પર હેતની હેલી વરસાવે, પણ એક વાલીએ એક નાગરિક તરીકે છોકરીઓના સર્વાંગી અને ઉચ્ચ વિકાસ માટે પૂરતા પ્રયત્નો કરવા જોઇએ. છોકરીના ભોગે છોકરાનો વિકાસ કરવાથી સમાજ ક્યારેય ઉચ્ચ ગણાતી આદર્શ સ્થિતિ પર પહોચી શકશે નહીં. આ માટે સમાજના સૌ નાગરિકોએ વધુ જાગૃત થઇને, પોતાનો વિકાસ રુંઢીને પણ ભાઇઓનો વિકાસ કરતી બહેનોના માર્ગમાં અવરોધક બનવાનું છે. બહેન-દીકરીઓને સમજવાની છે, તેનો પૂરતો વિકાસ થાય તેવા પ્રયત્નો કરવાના છે. આ કામ માત્ર વિચાર કરવાથી જ નહીં પણ પૂરી નિષ્ઠા સાથેની ઇચ્છાશક્તિથી પૂરતા વિશ્વાસ સાથેના પ્રયત્નોથી થશે.

dr.ashokpatel@in.com